

Kto pracuje v nedeľu?

S prácou v nedeľu sa stretáva 70 % zamestnancov v ubytovacích a stravovacích službách, kým v obchode ich je menej ako tretina. Polovica pracovníkov v nedeľu je zamestnaná v priemysle, zdravotníctve a obchode. Väčšina z nich má stredoškolské vzdelanie a strednú výšku príjmov. Po zohľadnení vplyvu odvetvia, vzdelania a príjmov, najvyššiu pravdepodobnosť víkendovej práce majú slobodní bezdetní muži a najnižšiu vydaté ženy s deťmi v domácnosti. Práca pri štúdiu sa u nás nepresúva na sobotu alebo nedeľu, kým na plnom úväzku a pri druhom zamestnaní je pravdepodobnejšie, že budeme pracovať aj cez víkend. Z analýzy vyplýva, že prípadný zákaz predaja v nedeľu by mohol mať aj dôležité, no málo predvídateľné vplyvy na rôzne odvetvia ekonomiky.

Práca v nedeľu v krajinách EÚ

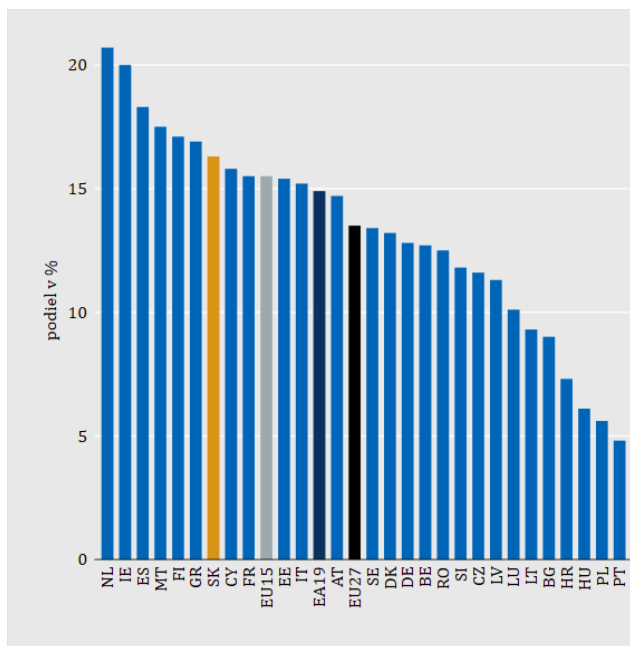
Slovenskí zamestnanci pracujú v nedeľu častejšie ako je priemer EÚ, ale aj v porovnaní s krajinami strednej a východnej Európy. V krajinách EÚ 27 pracuje v nedeľu pravidelne¹ približne 13,5 % zamestnancov. Slovensko sa nachádza v tomto rebríčku mierne nad európskym priemerom s podielom 16,3 % (Graf 1).

Okrem kultúrnych zvyklostí a odvetvovej štruktúry ekonomík môžu významne vplývať na ochotu pracovať alebo zamestnávať v neštandardnej pracovnej dobe aj zákonom stanovené príplatky. O týchto príplatkoch nie sú dostupné medzinárodné štatistiky, ale slovenskí zamestnávateľia sú povinní priplácať za prácu v nedeľu najmenej 100% minimálnej hodinovej mzdy (3,58 €/hod. od roku 2021).

Ďalším inštitucionálnym faktorom, ktorý môže vysvetliť rozdiely medzi krajinami v rozšírenosti nedeľnej práce je vyjednávacía sila odborových organizácií. Okrem lobingu na zákonodarcov, odbory môžu prostredníctvom kolektívnych zmlúv upravovať všeobecné pracovné podmienky, dĺžku pracovnej doby, ako aj odmeny za prácu v neštandardnej pracovnej dobe. V krajinách EÚ s nižším pokrytím zamestnancov kolektívnymi zmluvami je vidieť vyšší podiel práce v nedeľu (Graf 2), kým zákaz či obmedzenie nedeľného predaja v niektorých krajinách nevedli k nižšiemu podielu práce v nedeľu (tmavomodré a sivé bodky v Grafe 2). To potvrdzuje čiastkový charakter zákazu nedeľného predaja s dosahom na pomerne malú vrstvu pracujúcich v nedeľu.

¹ Najmenej dve nedele z posledných štyroch v čase zisťovania (VZPS 2019).

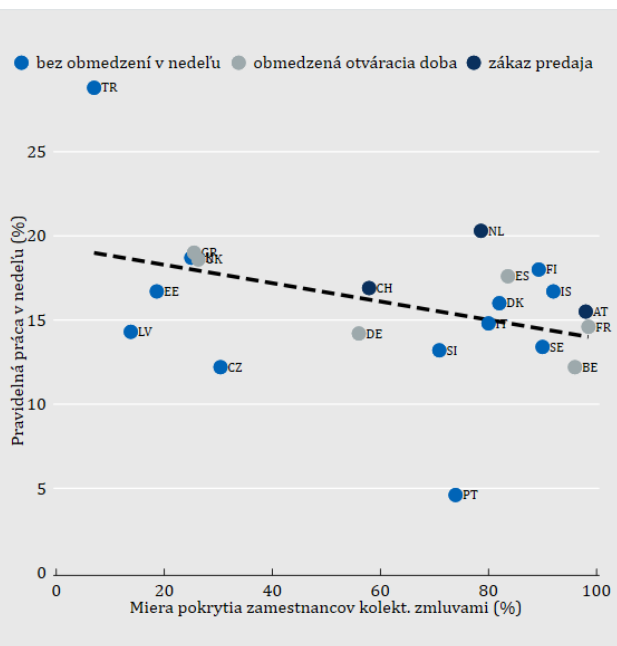
Graf 1 Práca v nedeľu v EÚ

Zdroj: Eurostat, VZPS (2019)

Pozn.: Práca v nedeľu pravidelne, najmenej dve nedele z posledných štyroch v čase zisťovania.

Graf 2 Práca v nedeľu a kolektívne zmluvy

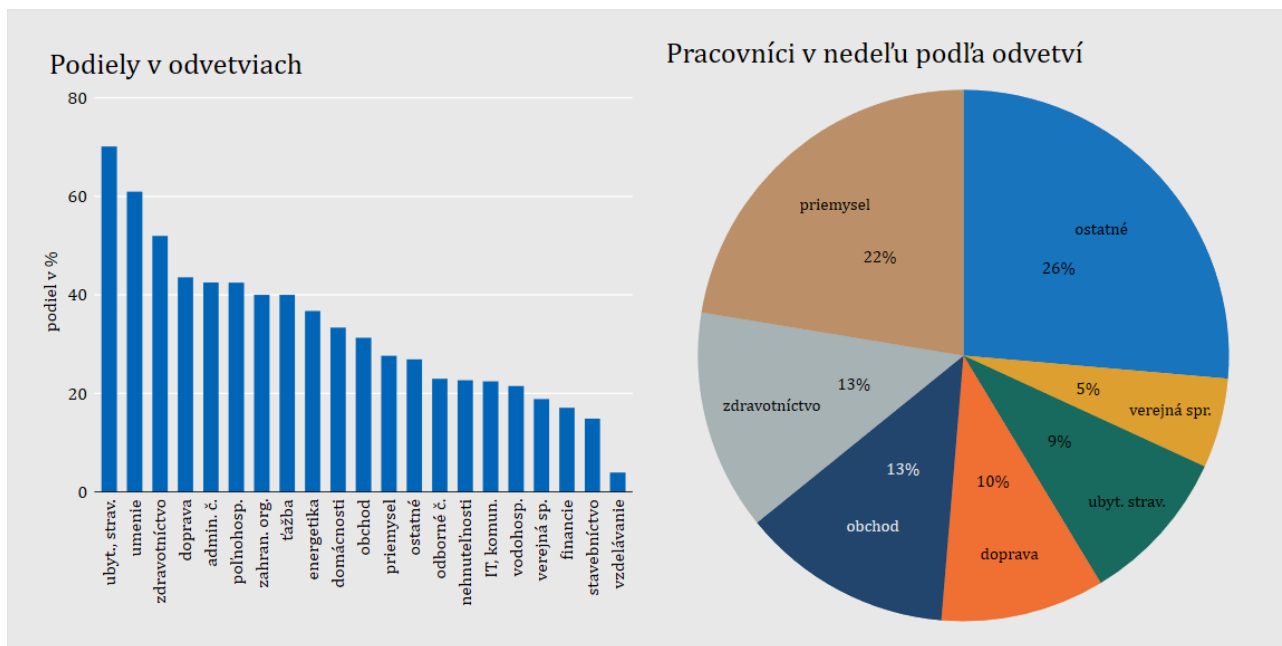

Zdroj: Vlastné výpočty autorov, Eurostat, VZPS (2016) a OECD (2016)

Kto pracuje v nedeľu na Slovensku?

Nedeľná práca je najčastejšia v ubytovacích a stravovacích službách, kde v nedeľu pracuje pravidelne alebo občas viac ako 70 % zamestnancov. Podobne je na tom aj zhruba 60 % umelcov. Medzi ďalšie odvetvia s viac ako 40 % výskytom nedeľnej práce patrí zdravotníctvo, doprava, administratívne činnosti a poľnohospodárstvo. Takmer tretina pracovníkov v priemysle a službách a štvrtina zamestnancov verejného sektora má skúsenosti s pravidelnou alebo občasnou prácou v nedeľu (Graf 3 vľavo). Nie všetky z týchto odvetví sú však významnými čo sa týka celkového počtu pracovnej sily. Necelá polovica ľudí pracujúcich v nedeľu je zamestnaná v troch odvetviach, a to v priemysle, zdravotníctve a obchode. Ďalšiu štvrtinu pracovnej sily pracujúcej v nedeľu tvoria doprava, ubytovanie a stravovanie a verejná správa (Graf 3 vpravo).

Graf 3 Nedel'ná práca podľa odvetví

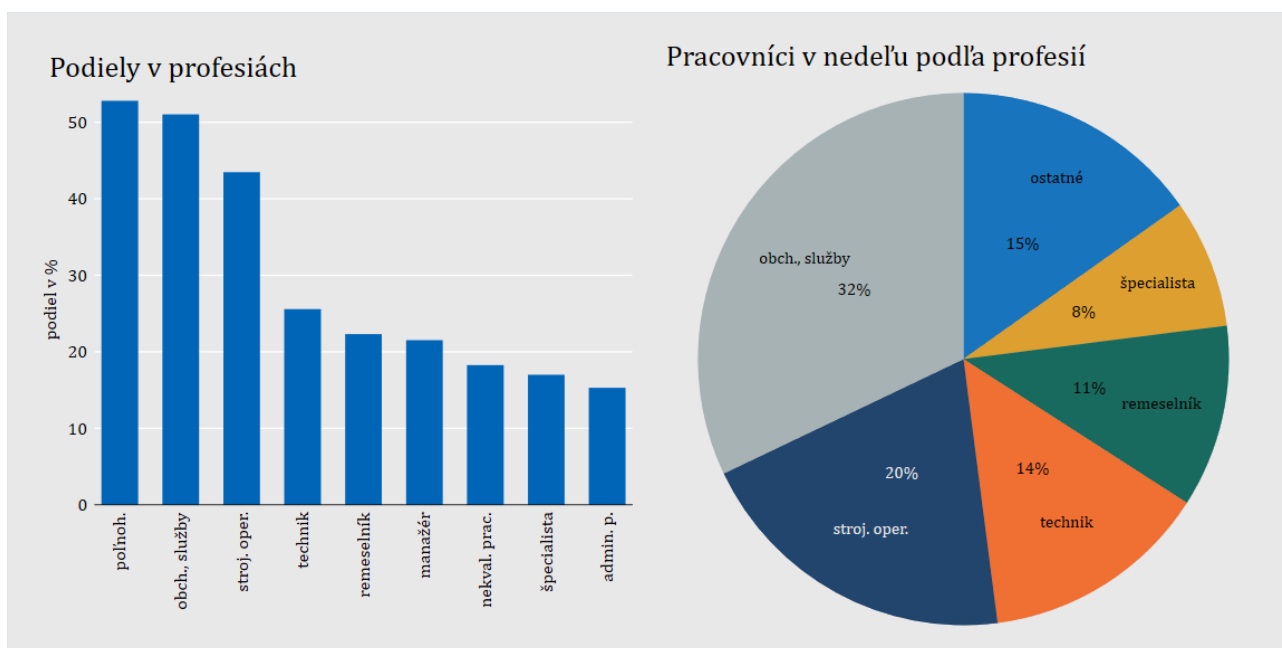

Zdroj: Eurostat, VZPS (2019)

Poznámka: Podiely zamestnancov, ktorí pracujú v nedeľu pravidelne alebo občas. Odvetvia v členení podľa NACE, hlavné skupiny A až U.

Okolo 50 % stredne kvalifikovaných profesií v poľnohospodárstve, obchode, službách, ako aj takmer polovica strojných operátorov sa stretáva s prácou v nedeľu (Graf 4, vľavo). Väčšina týchto profesií má významný podiel aj na celkovej počte pracujúcich v nedeľu. Vyše polovicu nedeľnej pracovnej sily tvoria stredne kvalifikovaní pracovníci v obchode a službách a strojní operátori. Ďalšiu štvrtinu pozícií spojených s nedeľnou prácou obsadzujú technici a remeselníci (Graf 4, vpravo).

Graf 4 Nedel'ná práca podľa profesií

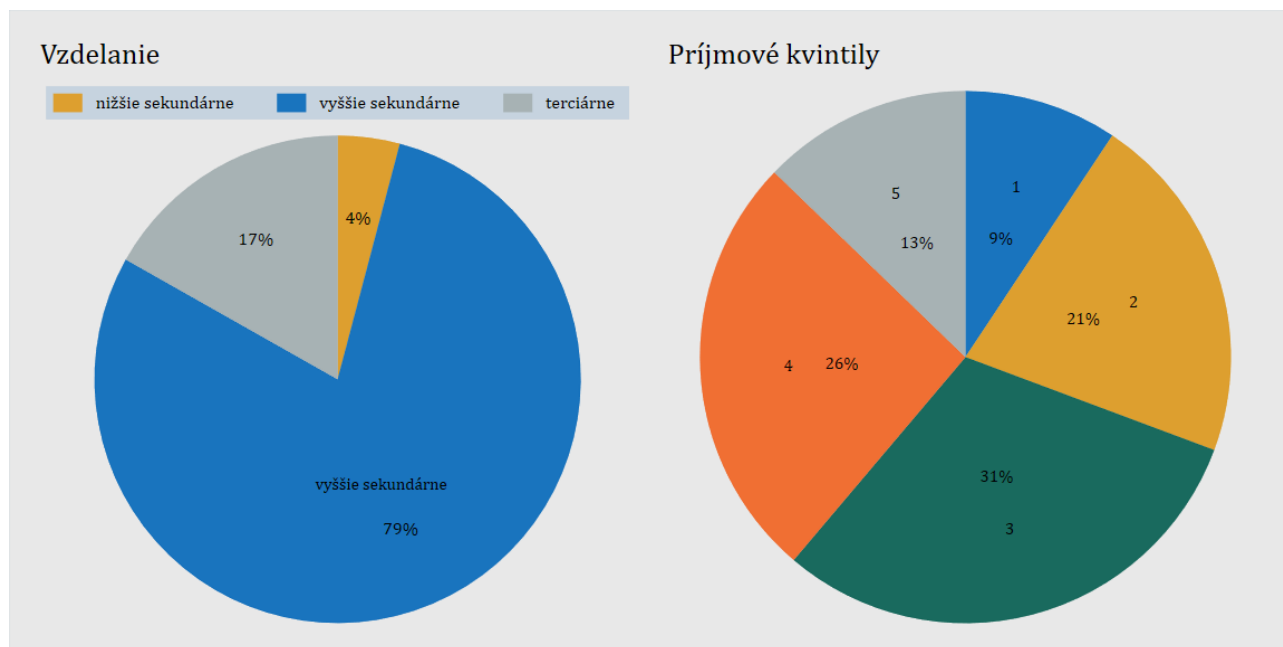

Zdroj: Eurostat, VZPS (2019)

Poznámka: Podiely zamestnancov, ktorí pracujú v nedeľu pravidelne alebo občas. Členenie profesií podľa ISCO.

Ľudia pracujúci v nedeľu pochádzajú zo strednej vrstvy pracovnej sily aj z hľadiska vzdelania a príjmov. Takmer 80% ľudí pracujúcich v nedeľu má vyššie sekundárne vzdelanie (Graf 5 vľavo) a stredne vysoké príjmy (Graf 5 vpravo).

Graf 5 Pracujúci v nedeľu podľa vzdelania a príjmov

Zdroj: Eurostat, VZPS (2019)

Pravdepodobnosť práce v nedeľu a v sobotu

Pravdepodobnosť víkendovej práce je najvyššia pre slobodných a bezdetných mužov a najnižšia u vydatých žien s deťmi bývajúcimi v domácnosti (Tabuľka 1), pri rovnakých ostatných charakteristikách pracovníkov. Efekt manželstva a prítomnosti detí v domácnosti na pravdepodobnosť práce cez víkend je výrazne záporný najmä pre ženy, kým pre mužov nie je štatisticky významný. Občasná víkendová práca je o niečo pravdepodobnejšia na vidieku než v meste. Existencia druhého zamestnania a plného úväzku zvyšujú pravdepodobnosť práce cez víkend, ale pre prácu počas štúdia sa nepotvrdila štatisticky významná zmena pravdepodobnosti.

Dĺžka pracovných skúseností pravdepodobnosť práce cez víkend nijak neovplyvňuje. Víkendová práca je najpravdepodobnejšia v stredne kvalifikovaných manuálnych alebo kancelárskych profesiách. Vysokoškolské vzdelanie znižuje pravdepodobnosť práce cez víkend v porovnaní s profesiami, kde postačuje nižšia uroveň vzdelania. Neplatí to ale pre ľudí s najvyššími príjmami. Pravdepodobnosť, že táto skupina ľudí bude pracovať v nedeľu či v sobotu je vyššia ako u ostatných zamestnancov po zohľadnení úrovne vzdelania, profesie a ostatných charakteristík.

Tabuľka 1 Práca v nedeľu a v sobotu na Slovensku – probit modely

Priemerné margin. efekty	Práca v nedeľu		Práca v sobotu	
	občas alebo pravidelne	pravidelne	občas alebo pravidelne	pravidelne
žena	-0,085***	-0,034***	-0,092***	-0,039***
manželstvo	-0,031***	-0,011*	-0,029***	-0,011
ženatý vs. slobodný	0,003	0,003	-0,002	-0,000
vydatá vs. slobodná	-0,062***	-0,025***	-0,056***	-0,022***
sú deti v domácnosti	-0,025***	-0,018***	-0,033***	-0,024***
muž s deťmi vs. bez	-0,020	-0,011	-0,017	-0,008
žena s deťmi vs. bez	-0,029**	-0,024***	-0,049***	-0,040***
práca v meste	-0,023**	0,008	-0,038***	0,007
študent	-0,004	0,002	-0,034	-0,014
má druhé zamestnanie	0,154***	0,042	0,195***	0,113***
práca na plný úväzok	0,138***	0,039***	0,149***	0,053***
Profesia (základ: nekvalifikovaná práca)				
stredne kvalifik. man. práca	0,085***	0,025*	0,105***	0,033**
stredne kvalifik. kanc. práca	0,138***	0,037***	0,124***	0,004
vysoko kvalifik. kanc. práca	-0,003	-0,014	-0,025	-0,051***
Vzdelanie (základ: nižšie vzdelanie)				
vyššie sekundárne vzdelanie	0,001	-0,003	0,003	0,012
vysokoškolské vzdelanie	-0,160***	-0,034**	-0,186***	-0,043**
Skúsenosti				
počet mesiacov od nástupu do súčasného zamestnania	0,000*	-0,000	-0,000	-0,000**
počet rokov od dosiahnutia najvyššieho vzdelania	-0,001***	-0,000	-0,001***	-0,000
Príjmy (základ: 1. kvintil)				
2. príjmový kvintil	-0,019	0,004	0,024	0,019
3. príjmový kvintil	0,005	-0,009	0,013	-0,009
4. príjmový kvintil	0,029*	0,000	0,033*	-0,003
5. príjmový kvintil	0,056***	0,030*	0,070***	0,039*
Pseudo-R ²	0,0928	0,0478	0,1234	0,0594
Veľkosť vzorky	22234	22234	22234	22234

Poznámka: Boli zahrnuté odvetvové dummy premenné a interakčné členy pohlavia s manželstvom a pohlavia s prítomnosťou detí v domácnosti. V tabuľke sú uvedené priemerné marginálne efekty probit modelov. * p < 0.10, ** p < 0.05, *** p < 0.01.

Zdroj: Výpočty autorov, Eurostat, VZPS (2019).

Závery pre tvorbu politiky

V rámci opatrení proti šíreniu koronavírusu na Slovensku boli v marci 2020 zatvorené maloobchodné prevádzky v nedeľu. Zámerom opatrenia bolo zabezpečenie pravidelného sanitárneho dňa. Neskôr sa však uvažovalo o predĺžení tohto zákazu natrvalo, čo je prax v niektorých okolitých krajinách.

Ekonomickým dopadom možného trvalého zákazu nedeľného predaja na Slovensku sa už venoval komentár Gardoňovej a Zavorskej (2020).² Autorky na základe zahraničných štúdií očakávajú, že zatvorenie obchodov v nedeľu by malo zhruba neutrálny vplyv na celkovú spotrebu. Výpadok nákupov v nedeľu by sa kompenzoval zvýšenou spotrebou vo zvyšných dňoch týždňa. Avšak, podľa odhadov z iných krajín, takýto zákaz má záporný efekt na zamestnanosť, a to najmä v obchodoch s neštandardnou otváracou dobou. Autorky odhadujú stratu až 1 700 pracovných miest, na základe prepočtov z individuálnych údajov Treximy o slovenských zamestnancoch. Okrem zamestnanosti sa dá očakávať aj mierny pokles priemernej mzdy v maloobchode kvôli príplatku za prácu v nedeľu podľa Zákonníka práce.

Zákaz nedeľného predaja by podľa našej analýzy zvýšil nerovnomernosť pracovných podmienok medzi odvetviami. Preto je dôležité preskúmať vlastnosti nedeľnej pracovnej sily aj v menej viditeľných odvetviach našej ekonomiky.

Peter Tóth (Národná banka Slovenska)

Matej Vanko (University of Amsterdam)

analytici@nbs.sk

² Gardoňová, Kristína a Zuzana Zavorská (2020) „V siedmy deň (povinne) odpočívaj“, komentár ISA, Inštitút pre stratégie a analýzy, Úrad vlády SR, 29. júla 2020.